

Ομιλία κ. Νικόλαου Νανόπουλου
Διευθύνοντος Συμβούλου
της Τράπεζας Eurobank EFG

“Στρατηγικές Εξόδου από την Κρίση: Ο Ρόλος των Τραπεζών ”

Bank of Greece
Hellenic Observatory at the London School of Economics & Political
Science

Conference

“The cost of the financial crisis: Planning an exit strategy”

Αθήνα, 27 Μαΐου 2009

Κυρίες και Κύριοι, καλησπέρα σας

Εκ μέρους του Ομίλου της Eurobank EFG θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τους διοργανωτές για την τόσο ενδιαφέρουσα αυτή εκδήλωση. Μετά από τόσο σημαντικές προσωπικότητες, αισθάνομαι βαρύ το φορτίο, είτε να καλύψω εκφάνσεις, είτε να αναφερθώ σε απόψεις, σχετικά με την κρίση, που να μην έχουν ήδη αναφερθεί.

Όπως εξάίρετα ανέλυσαν οι προηγούμενοι ομιλητές, βιώνουμε διεθνώς περίοδο ραγδαίων εξελίξεων. Στην πρωτοφανή σε εμβέλεια και κόστος κρίση, αντιπαρατίθεται μία εξ ίσου πρωτοφανής, σε μέγεθος και δαπάνη, συντονισμένη αντίδραση, κυβερνήσεων, κεντρικών τραπεζών, εποπτικών αρχών και διεθνών οργανισμών. Είναι εμφανές ότι η σοβαρότητα της ύφεσης σε κάθε χώρα, συναρτάται, πέραν των ιδιαιτεροτήτων της οικονομίας της, και με την έκταση της παθογένειας του χρηματοπιστωτικού της συστήματος. Οι επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία εμφανίζονται ηπιότερες, εκεί όπου το τραπεζικό σύστημα αποδεικνύεται σχετικά πιο ισχυρό και υγιές αλλά και ανθεκτικό στους διεθνείς κραδασμούς.

Σήμερα, μετά από κάποιους δραματικούς μήνες μεγάλης απαισιοδοξίας, διαφαίνεται σταδιακά μία τάση σταθεροποίησης και επανεργοποίησης του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, και πιθανή επιστροφή της διεθνούς οικονομίας σε μία, έστω και αναιμική, ανάκαμψη, αρχικά στις ΗΠΑ και αργότερα και στην Ευρώπη.

Η διεθνής κρίση, εύλογα, επηρεάζει και την ελληνική οικονομία η οποία όμως έχει αμυντικά χαρακτηριστικά που πάντως, σε κάποιο βαθμό, συνδέονται με σημαντικές διαρθρωτικές αδυναμίες. Εντούτοις, οι αδυναμίες αυτές μπορεί να λειτουργήσουν -και λειτούργησαν- ως ανάχωμα: η ελληνική οικονομία είναι σχετικά κλειστή, παρά το μικρό της μέγεθος και παρά το σχετικά υψηλό επίπεδο ανάπτυξής της. Διαθέτει μεγάλο δημόσιο τομέα και βασίζεται περισσότερο σε υπηρεσίες και λιγότερο στη βιομηχανία και τις εξαγωγές. Παράλληλα δε, ο τραπεζικός τομέας αναπτύχθηκε εστιάζοντας σε πιο παραδοσιακές δραστηριότητες, αποφεύγοντας τους πειρασμούς των, όπως αποδείχθηκε, «τοξικών» προϊόντων. Φυσικά, η χώρα μας συμμετέχει και στη ζώνη του ευρώ, που απεδείχθη τεράστια ασπίδα προστασίας. Έτσι, εκτιμάται ότι το 2009, ο ρυθμός ανάπτυξης θα είναι περίπου μηδενικός, ή ίσως λίγο αρνητικός, δηλαδή σχεδόν τρεις ή τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες

υψηλότερος από τον εκτιμώμενο μέσο όρο ρυθμού ανάπτυξης στην Ευρωζώνη, όπου αναμένεται πτώση περίπου 4%.

Όμως, τα καλά νέα περιορίζονται περίπου εδώ. Διότι, πέραν της δυσμενούς συγκυρίας, η Ελλάδα υποφέρει από χρόνιες διαρθρωτικές αδυναμίες που υποσκάπτουν την οικονομική σταθερότητα και την προοπτική επιστροφής σε ικανοποιητικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Οι κυριότερες από αυτές τις διαρθρωτικές αδυναμίες, καθρεφτίζονται στα γνωστά υψηλά δίδυμα ελλείμματα: Πρώτον, στο έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (στο 14% του ΑΕΠ περίπου), που αντικατοπτρίζει το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας το οποίο οξύνθηκε ιδιαίτερα μετά την είσοδο στην ΟΝΕ. Δεύτερον, στο δημοσιονομικό έλλειμμα και το δυσβάστακτο δημόσιο χρέος, που απεικονίζει την αναποτελεσματικότητα του δημόσιου τομέα και του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, και την εξάρτηση από δανειακά κεφάλαια για την ανάπτυξη.

Το μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα αφαιρεί από τη χώρα μας, τη δυνατότητα ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας μέσω επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, ακριβώς την ώρα που αυτή είναι αναγκαία, και υιοθετείται από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Βρισκόμαστε, δηλαδή, εκτός φάσης με τους κοινοτικούς

και εμπορικούς μας εταίρους. Σε μας, η δημοσιονομική εξυγίανση είναι επιτακτική, καθώς η περαιτέρω αύξηση του ελλείμματος και του χρέους έχει επίπτωση στην πιστοληπτική αξιολόγηση της χώρας. Αυτό, συνεπάγεται αύξηση του κόστους δανεισμού, λόγω διεύρυνσης του ασφαλίστρου κινδύνου της χώρας, η οποία μετακυλύεται σε όλους τους Έλληνες δανειολήπτες. Απαιτείται λοιπόν, αφ' ενός μεν αύξηση των δημοσίων εσόδων, κυρίως με την πάταξη της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας, αφ' ετέρου δε εξορθολογισμός των κρατικών δαπανών και σύνδεσή τους με κριτήρια αποτελεσματικότητας. Στόχος πρέπει να είναι ο περιορισμός των λειτουργικών δαπανών και της σπατάλης, και όχι βέβαια η μείωση των παραγωγικών επενδύσεων.

Όταν, λοιπόν, μιλάμε για στρατηγικές εξόδου από την κρίση, από μακροοικονομικής άποψης, εννοούμε κάτι διαφορετικό στην Ελλάδα από ότι στον υπόλοιπο κόσμο. Διότι, ναι μεν μπορεί να μην υποστούμε την βαθιά ύφεση και την υψηλή ανεργία, που ήδη ταλανίζει πολλές ευρωπαϊκές χώρες, αλλά δεν έχουμε και σημαντικά περιθώρια υγιούς αντικυκλικής δημοσιονομικής επέκτασης, που να αντισταθμίσει τον περιορισμό της ιδιωτικής κατανάλωσης, των επενδύσεων και των εξαγωγών. Όταν λοιπόν εταίροι μας θα βγαίνουν από την κρίση, εμείς κινδυνεύουμε να

παραμείνουμε παγιδευμένοι σ' έναν φαύλο κύκλο, και να αργήσουμε πολύ να τους ακολουθήσουμε στην ανάκαμψη.

Γι' αυτό και η περιορισμένη δημοσιονομική ευελιξία θα πρέπει να αξιοποιηθεί με προσοχή, ώστε συνδυαστικά, να επιτευχθεί αναπτυξιακή ώθηση, βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και στήριξη της κοινωνικής συνοχής.

Εν κατακλείδι, το βασικό πρόβλημα της χώρας είναι ότι έχουμε εθιστεί στο να καταναλώνουμε περισσότερο από όσο παράγουμε. Θα πρέπει επομένως να ανατραπεί το αναπτυξιακό μας πρότυπο, με στροφή από την έμφαση στην κατανάλωση, προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της μακροχρόνιας αποταμίευσης και της τόνωσης της εγχώριας παραγωγής, της ανταγωνιστικότητας και της επιχειρηματικότητας, με στόχο την αύξηση των εξαγωγών ή αντίστοιχα υποκατάσταση των εισαγωγών. Για το σκοπό αυτό, θα πρέπει να κινητοποιηθεί ο ιδιωτικός τομέας, να γίνει πιο εξωστρεφής και να ενισχυθεί, παράγοντας προϊόντα και υπηρεσίες με υψηλή ποιότητα, τυποποίηση και ανταγωνιστικούς όρους. Έτσι θα μπορέσει να διαδραματίσει ένα ακόμα πιο δυναμικό, κινητήριο, και αναπτυξιακό ρόλο στην οικονομία και την κοινωνία.

Αντίστοιχα, απαιτούνται οργανωτικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις, για την ενίσχυση του ανταγωνισμού και το άνοιγμα κλειστών αγορών, τη μείωση της γραφειοκρατίας, την ενίσχυση της διαφάνειας και της παραγωγικότητας στο δημόσιο τομέα, και την αναβάθμιση της εκπαίδευσης και των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού.

Η έξοδος από την κρίση διευκολύνεται επίσης από την άμεση τόνωση της ρευστότητας στην οικονομία, όπου το Δημόσιο θα μπορούσε να εκπληρώσει ορισμένες από τις χρονίζουσες οικονομικές του υποχρεώσεις προς προμηθευτές του (σε τομείς όπως η υγεία και οι κατασκευές), με παράλληλη προσπάθεια άντλησης των εφ' άπαξ αυτών πόρων, μέσω πρωτοβουλιών όπως οι ιδιωτικοποιήσεις ή η τιτλοποίηση απαιτήσεων. Παράλληλα, θα μπορούσε να τονωθεί η ζήτηση σε τομείς με μεγάλη εγχώρια προστιθέμενη αξία και σημασία για την απασχόληση, όπως ενδεικτικά ο τουρισμός, η αγροτική παραγωγή και η επεξεργασία αγροτικών προϊόντων, η μεταποίηση, οι κατασκευές και η ανάπτυξη υποδομών.

Κυρίες και κύριοι,

Οι επιπτώσεις της διεθνούς κρίσης είναι εμφανείς και στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, αλλά ευτυχώς είναι λιγότερο επώδυνες. Δεν πρέπει να συγκρίνουμε, τις ελληνικές τράπεζες με πολλές τράπεζες σε άλλες χώρες. Πρέπει δε, να γίνει αντιληπτή η ακόλουθη διαφοροποίηση. Από τη μια πλευρά βρίσκονται τα χρηματοπιστωτικά συστήματα κυρίως των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου που πρωτογενώς δημιούργησαν την κρίση, λόγω παρακινδυνευμένων κινήσεων και αλόγιστου ρίσκου που ανέλαβαν, πυροδοτώντας ένα παγκόσμιο ντόμινο εξελίξεων. Τα συστήματα αυτά χρειάζονται ριζοσπαστικά μέτρα αναδιάρθρωσης. Από την άλλη πλευρά, τα χρηματοπιστωτικά συστήματα χωρών, όπως η Γαλλία, η Ιταλία και η Ελλάδα που βρέθηκαν μεν στη δίνη της κρίσης, αλλά δευτερογενώς επηρεάζονται από αυτήν, χωρίς να ευθύνονται για τα αίτια της. Εδώ, οι παρεμβάσεις που απαιτούνται είναι ηπιότερες και συμβατές μεταξύ τους σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γι' αυτό και το Πρόγραμμα Ενίσχυσης της Ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας των 28 δισ. είναι συμβατό μεν αλλά και πιο περιορισμένο σε σχέση με αντίστοιχα προγράμματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Το δε Πρόγραμμα αυτό, παρά τις όποιες παρανοήσεις έγιναν στην αρχή, διευκολύνει την παροχή

ρευστότητας στην πραγματική οικονομία, δε συνιστά επιδότηση προς το τραπεζικό σύστημα, ούτε συνεπάγεται κόστος για τον Έλληνα φορολογούμενο, αλλά τουναντίον, δημιουργεί σημαντικά έσοδα για τον προϋπολογισμό.

Σε κάθε περίπτωση, είναι παράλογο να ενοχοποιούνται οι ελληνικές τράπεζες για την παγκόσμια κρίση, ενώ κι εκείνες υπήρξαν θύματά της.

Οι ελληνικές τράπεζες, δεν έχουν έκθεση σε επενδυτικά προϊόντα υψηλού κινδύνου, ούτε έχουν εμπλακεί σε κερδοσκοπικές δραστηριότητες. Αντίθετα, ακολούθησαν στρατηγικές σωστά δομημένες συνδυάζοντας την ανάπτυξη σε υγιείς βάσεις, με έλεγχο των υπό ανάληψη κινδύνων, αναλογικά χαμηλή μόχλευση, και σχετικά περιορισμένη εξάρτηση από τις χρηματαγορές. Επικεντρώθηκαν κυρίως στη χρηματοδότηση των πελατών τους (επιχειρήσεων και νοικοκυριών), δίνοντας παράλληλα έμφαση και στην επιχειρησιακή ανάπτυξή τους, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ευρύτερη περιοχή.

Ιδιαίτερα στο εξωτερικό, οι ελληνικές τράπεζες στήριξαν με υπευθυνότητα το ελληνικό επιχειρηματικό κεφάλαιο, συνεισφέροντας στην εξωστρεφή ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, ενώ παράλληλα αντιμετώπισαν επιτυχώς το διεθνή ανταγωνισμό κερδίζοντας την εμπιστοσύνη και αναγνώριση των

τοπικών κοινωνιών. Η έντονη εξωστρέφεια που επέδειξαν τα τελευταία χρόνια οι ελληνικές τράπεζες ήταν και συνεχίζει να είναι μακροπρόθεσμα, υγιής και ορθή στρατηγική επιλογή, με προφανή οφέλη για την οικονομία και τις επιχειρήσεις. Οποιαδήποτε σκέψη για υποχώρηση από τις περιφερειακές αγορές, θα αποτελούσε ολέθριο στρατηγικό λάθος.

Σε ότι αφορά στο θέμα των μακροοικονομικών ανισορροπιών σε ορισμένες χώρες της ΝΑ Ευρώπης, που τροφοδοτούν κλίμα υπέρμετρης ανησυχίας, σημειώνουμε και επικροτούμε τις πρόσφατες πρωτοβουλίες της Ε.Ε., του ΔΝΤ και άλλων διεθνών οργανισμών, που υιοθετούν μια ηπιότερη αλλά πιο ολοκληρωμένη μορφή παρέμβασης. Η παρέμβαση αυτή περιλαμβάνει για πρώτη φορά και τη συμμετοχή των σημαντικότερων τραπεζών σε κάθε χώρα, συγκροτώντας μια “ασπίδα προστασίας”, που θα βοηθήσει τις χώρες να εξέλθουν από την κρίση, με όσο το δυνατόν μικρότερες συνέπειες. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει όμως να δοθεί στο πως θα προωθηθεί η ρευστότητα στην πραγματική οικονομία τους, αλλά και στο πως θα αποφευχθούν μέτρα χρηματοπιστωτικού προστατευτισμού, δηλαδή αντιφατικών και ανταγωνιστικών μέτρων από κάθε χώρα, προς ίδιον όφελος και μόνον.

Ποια θα πρέπει να είναι λοιπόν η γενικότερη προσέγγιση των ελληνικών τραπεζών σε τούτη την δύσκολη συγκυρία;

Η δική μας αποστολή παραμένει περίπου η ίδια, με τη διαφορά ότι το διακύβευμα είναι τώρα πολύ μεγαλύτερο. Με αίσθημα ευθύνης, θα πρέπει να συνεχίσουμε να παίζουμε τον αναπτυξιακό μας ρόλο στην οικονομία, στηρίζοντας ενεργά, τη δημιουργική ελληνική επιχείρηση (κάθε μεγέθους), το ελληνικό νοικοκυριό, τον Έλληνα αποταμιευτή. Και είναι σε δύσκολες συγκυρίες σαν τη σημερινή, που μια τέτοια δέσμευση έχει ακόμα περισσότερη αξία.

Στην παρούσα κρίση, ο πιο ευπαθής τομέας της οικονομίας είναι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις και οι ελεύθεροι επαγγελματίες. Προς αυτούς έχει στρέψει την προσοχή του και ο τραπεζικός τομέας, παρέχοντας την απαραίτητη ρευστότητα και την κατάλληλη στήριξη. Παρά τις όποιες αιτιάσεις για ολιγωρία των τραπεζών, μέσω του προγράμματος ΤΕΜΠΜΕ και σε διάστημα πέντε περίπου μηνών έχουν ενισχυθεί πάνω από 27.000 μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις με περισσότερα από €3,2 δισ. Το πρόγραμμα αυτό δε, βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη μέσω του ΤΕΜΠΜΕ II, και με προοπτική για σημαντικές περαιτέρω εκταμιεύσεις.

Αλλά και με ποιοτικές παραμέτρους, το τραπεζικό σύστημα παραμένει αρωγός στην ελληνική επιχειρηματικότητα. Στηρίζει τις επιχειρήσεις με κατανόηση και ευελιξία και με γνώμονα, όχι μόνον τη σημερινή τους κατάσταση –που εκ των πραγμάτων είναι δυσχερής– αλλά και τις προοπτικές που διαγράφονται για το μεσοπρόθεσμο μέλλον, όταν αποκατασταθεί η ισορροπία στο οικονομικό μας σύστημα.

Οι τράπεζες θα πρέπει επίσης, αποφεύγοντας ορισμένα λάθη του παρελθόντος, να στηρίξουν όπως ανέφερα και προηγουμένως ένα διαφορετικό αναπτυξιακό πρότυπο, λιγότερο προσανατολισμένο στην κατανάλωση και περισσότερο εστιασμένο στην τόνωση της εγχώριας παραγωγής και των εξαγωγών, την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας σε τομείς όπως ο τουρισμός, η μεταποίηση, η αγροτική παραγωγή και η επεξεργασία αγροτικών προϊόντων ή η ναυτιλία. Επίσης, η ενίσχυση των έργων υποδομής διαφόρων τύπων, που βοηθούν την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, είναι απόλυτα απαραίτητη. Πώς μπορείς να έχεις οποιαδήποτε παραγωγή ή αναπτυγμένο τουρισμό, χωρίς μια πολύ καλή υποδομή, όπως σύγχρονους οδικούς άξονες, τηλεπικοινωνίες ή

ενέργεια; Η ανάπτυξη εναλλακτικών πηγών ενέργειας και επενδύσεων που συνδέονται με το περιβάλλον είναι επίσης δυνατότητες με ισχυρές προοπτικές. Σε όλους αυτούς τους τομείς, η ανάπτυξη των υποδομών, κυρίως αυτές που θα υλοποιηθούν με τη μέθοδο σύμπραξης του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ) είναι πεδίο σοβαρού ενδιαφέροντος για τις τράπεζες.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι σ' αυτήν τη δύσκολη συγκυρία το ελληνικό τραπεζικό σύστημα καλείται να καλύψει μέρος του κενού που αφήνουν πίσω τους μεγάλοι διεθνείς τραπεζικοί όμιλοι, οι οποίοι εμφανίζουν μειωμένο ενδιαφέρον για χρηματοδότηση στη χώρα μας. Όταν οι καιροί γίνονται δύσκολοι οι εγχώριοι παίκτες αποδεικνύονται η ασφαλέστερη πηγή χρηματοδότησης.

Στη σημερινή δύσκολη συγκυρία, οι ελληνικές τράπεζες καλούνται να διατηρήσουν μια πολύτιμη όσο και δύσκολη ισορροπία, και να ανταποκριθούν ταυτόχρονα σε μια πολλαπλή πρόκληση, που είναι κρίσιμη, τόσο για τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος, όσο και για την ελληνική οικονομία. Από τη μια πλευρά, πρέπει να συνεχίσουν να είναι αρωγοί και χρηματοδότες της ανάπτυξης (εντός και εκτός συνόρων) και να

στηρίζουν τους πελάτες τους, ρόλο που παίζουν με επιτυχία όλα τα τελευταία χρόνια. Από την άλλη, πρέπει να συμμορφώνονται με θεμελιώδεις κανόνες τραπεζικής δεοντολογίας, που αποκτούν ιδιαίτερα βαρύνουσα σημασία αυτή την εποχή:

Πρώτον, να παραμένουν κεφαλαιακά ισχυρές και θωρακισμένες, **δεύτερον**, να διαθέτουν επαρκή και ανατροφοδοτούμενη ρευστότητα και **τρίτον**, να διαθέτουν υψηλή ποιότητα χαρτοφυλακίου με χαμηλό βαθμό επισφαλειών, ώστε μ' ένα τέτοιο προφίλ, και παρά τις όποιες πιέσεις υφίστανται, να είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τους κλυδωνισμούς της εκάστοτε συγκυρίας. Έτσι μόνον θα μπορέσουν να διατηρήσουν την εμπιστοσύνη των καταθετών τους αλλά και των αγορών από τις οποίες εξαρτώνται.

Το μέγεθος της κρίσης, δημιούργησε διεθνώς συνθήκες επαναφοράς του κρατικού παρεμβατισμού με στόχο την εξομάλυνση των συνεπειών της. Η τάση αυτή παρερμηνεύθηκε από πολλούς και επανέφερε στο προσκήνιο θεωρίες και φωνές για επανακρατικοποίηση μέρους του τραπεζικού μας συστήματος. Μια τέτοια εξέλιξη θα αποτελούσε αυθαίρετη ενέργεια αλλά και ολέθριο σφάλμα, οδηγώντας τη χώρα μας αρκετές δεκαετίες πίσω, με την αδιέξοδη και αντιπαραγωγική πολιτικοποίηση και κομματικοποίηση της πιστοδοτικής

δραστηριότητας, και τη συνακόλουθη κοινωνικοποίηση των ζημιών που θα προκύψουν. Αντίθετα, το τραπεζικό μας σύστημα θα πρέπει να εξακολουθήσει να παίζει το ρόλο του δυναμικού καταλύτη της ανάπτυξης της οικονομίας. Και αυτό μέσα από μια σοβαρή και υπεύθυνη πολιτική δανεισμού των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο εξωστρέφειας και κοινωνικής ευθύνης, κατά τρόπο που να προστατεύει και να εδραιώνει τα κεκτημένα όλων αυτών των ετών.

Κυρίες και κύριοι,

Όπως έχει πει ένας απ' τους στενότερους συμβούλους του Προέδρου Obama, ο Rahm Emanuel, "You never want a serious crisis to go to waste," (Νοέμ. 2008). Με άλλα λόγια, η κάθε κρίση αποτελεί παράλληλα και ευκαιρία για αλλαγές, μεταρρυθμίσεις και βελτιώσεις που είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να γίνουν όταν οι συνθήκες είναι ομαλές. Εμείς στην Ελλάδα, βρισκόμαστε ενώπιον του εξής διλήμματος: θα πραγματοποιήσουμε τις βαθιές αλλαγές στην οικονομία, τους θεσμούς, τη δημόσια διοίκηση και την ευρύτερη κοινωνία (συνταξιοδοτικό, Παιδεία, κ.ά.) που απαιτούν οι καιροί, ώστε να βγούμε ενδυναμωμένοι από αυτήν την κρίση όταν έρθει η ώρα, ή θα λαμβάνουμε αποσπασματικά κατευναστικά μέτρα σε επί

μέρους τομείς, μέτρα χωρίς συνάφεια μεταξύ τους και χωρίς σχέδιο; Θα εκμεταλλευθούμε την κρίση για να κάνουμε τις απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις και αλλαγές, ή θα αρκεστούμε στο να λέμε ότι η κρίση δεν μας έπληξε όσο άλλες χώρες, άρα δε χρειάζεται να κάνουμε και πολλές διορθωτικές κινήσεις. Ο κίνδυνος είναι, η φυσική τάση της αδράνειας, του πολιτικού ανταγωνισμού και της πολιτικής πλειοδοσίας, και η αποφυγή του βραχυπρόθεσμου πολιτικού κόστους, να μας ωθήσει προς τη δεύτερη λύση, ενώ γνωρίζουμε καλά ότι θα πρέπει να κινηθούμε αποφασιστικά προς την πρώτη λύση. Θέλουμε να ελπίζουμε όμως, ότι η σοβαρότητα των περιστάσεων θα μας οδηγήσει τελικά προς τη σταδιακή υιοθέτηση της πρώτης λύσης.

Παράλληλα, απαιτείται από όλους περισσότερη υπευθυνότητα και συνέπεια απέναντι σε υποχρεώσεις και δεσμεύσεις που αναλαμβάνουμε, και μια σοβαρή προσπάθεια αποκατάστασης της τρωθείσας αξιοπιστίας μας ως χώρα. Και αυτό μπορεί να γίνει μόνον με συναίνεση της ελληνικής κοινωνίας, που θα πρέπει να κατανοήσει και τους κινδύνους και τις προκλήσεις της σημερινής συγκυρίας. Η αλλαγή αυτή νοοτροπίας θα πρέπει να σημάνει και απαλλαγή από κάθε τάση εκπτώσεων ή εφησυχασμού. Δεν μπορεί να είμαστε όλοι υπέρ των μεταρρυθμίσεων αρκεί να μην μας αγγίζουν, ή υπέρ της περικοπής των δημόσιων δαπανών

αρκεί να μη μας αφορούν. Επίσης, δεν υπάρχει τίποτα που να μας χαριστεί, ούτε μαγικές συνταγές από κανένα, που υπόσχονται “ανέξοδες” ή και “εύκολες” λύσεις. Ότι καταφέρουμε θα το καταφέρουμε με τις δικές μας δυνάμεις και στο πλαίσιο της στενής μας συνεργασίας με τους εταίρους μας της Ε.Ε. στην οποία ανήκουμε.

Όσον αφορά στο χρηματοπιστωτικό μας σύστημα, είναι βέβαιο ότι και αυτό θα διαδραματίσει το ρόλο που του αναλογεί για την έξοδο από την κρίση. Παράλληλα, θα πρέπει να προσαρμοστεί στις επιταγές της “επόμενης μέρας” όταν τα δεδομένα της κρίσης ενσωματωθούν τόσο σε επίπεδο διάρθρωσης και λειτουργίας, όσο και σε επίπεδο κουλτούρας και συμπεριφοράς. Το νέο πλαίσιο θα περιλαμβάνει ασφαλώς, μεταξύ άλλων, αυστηρότερους κανόνες ανάληψης κινδύνων και λειτουργίας των εποπτικών αρχών, μικρότερη εξάρτηση από τις κεφαλαιαγορές και μικρότερη μόχλευση, μεγαλύτερη διαφάνεια στην αποτύπωση των οικονομικών στοιχείων, αυστηρότερο και σε περισσότερο μακροπρόθεσμη βάση πλαίσιο αμοιβών των στελεχών, και συνεπέστερη λειτουργία των εταιρειών αξιολόγησης. Αυτό θα οδηγήσει σε μια νέα δημιουργική ισορροπία στις σχέσεις κοινωνίας – κράτους – τραπεζών, που εκτός από μεγαλύτερη ευημερία και προοπτικές, θα πρέπει να διασφαλίζει και

μεγαλύτερη σταθερότητα και καλύτερη ισορροπία στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης.-